

Yhteisöllistä puheterapiaa tulee toteuttaa ihminen eikä järjestelmä edellä

Kannanotto yhteisöllisen näkökulman huomioimisesta puheterapiapalveluissa

Puheterapiassa ollaan siirtymässä yksilöön pohjautuvasta ajattelusta kohti ympäristön merkitystä korostavaa toimintaa. Aikaisemmat toimintakäytännöt eivät näin ollen aina palvele nykyistä ympäristön merkitystä korostavaa kuntoutusideologiaa. Tarvitaan uudenlaisia käytäntöjä järjestelmätasolle, ammattilaisten työnkuviin ja toimintatapoihin.

Tämä kannanotto on syntynyt eri sektoreilla (järjestöt, yliopisto, kunta) yhteisöllistä puheterapiaa toteuttavien ja kehittävien ammattilaisten muodostaman työryhmän yhteisen pohdinnan tuloksena. Työryhmä haluaa kannanotollaan kuvata yhteisöllisen puheterapian nykytilaa ja haasteita sekä tuoda yhteiseen keskusteluun ratkaisuehdotuksia, joiden avulla viranomaiset ja puheterapeutit voivat edistää puheterapiapalveluja tarvitsevien ihmisten kuntoutumista ja hyvinvointia. Kannanoton on tarkoitus toimia yhteisen keskustelun käynnistäjänä.

Mitä yhteisöllinen puheterapia on

Yhteisöllisessä puheterapiassa kuntoutuksen painopiste on tukea tarvitsevan henkilön lähiympäristössä. Puheterapian tarve voi liittyä vuorovaikutuksen, kommunikoinnin, puheen, kielen, äänentuoton tai syömisen ja nielemisen pulmiin. Puheterapia toteutuu arjen toimintaympäristössä, yhteistyössä henkilön ja hänen kuntoutuksensa kannalta merkityksellisten ihmisten kanssa. Puheterapeutin yhteistyökumppaneita voivat olla esimerkiksi perheenjäsenet, mutta myös yhteisöissä työskentelevät ammattilaiset. Käytämme tässä kannanotossa termiä läheiset, kun viittaamme perheenjäseniin ja ammattilaisiin.

Yhteisöllisessä puheterapiassa keskeisiä toimintaa ohjaavia periaatteita ovat asiakas- ja voimavaralähtöisyys sekä joustavuus. Kuntoutuksen lähtökohtana ovat tukea tarvitsevan ihmisen ja hänen läheistensä yksilölliset tarpeet ja vahvuudet, ja tavoitteet määritellään yhdessä heidän kanssaan. Yhteisöllisessä puheterapiassa on mahdollista myös muuttaa tarvittaessa suuntaa ja suunnitella toteutustavat joustavasti.

Yhteisöllisen puheterapian haasteet

Kuntoutukseen liittyvät lait edellyttävät kuntouttajalta yhteistyötä ja sitä, että kuntoutetaan yksilön tarpeita vastaavasti. Yhteisöllinen puheterapia ei kuitenkaan aina toteudu edellä kuvatulla tavalla. Vaikka kuntoutuksen ajatusmalli on muuttunut yksilöön pohjautuvasta laajemmin ympäristötekijät huomioivaan kuntoutuskulttuuriin, vallitsevat käytänteet eivät ole seuranneet mukana. Järjestelmän ja organisaatioiden käytänteet ja puheterapeuttien työnkuvat vaikuttavat siihen, miten kuntoutusta koskevaa lainsäädäntöä tulkitaan ja sovelletaan, millaisia alueellisia kuntoutuspainotuksia tehdään tai millaista kuntoutusta suositellaan tai toteutetaan.

1. Järjestelmän haasteet

Lainsäädännössä sekä lakien tulkinnassa ja soveltamisessa on tekijöitä, jotka haittaavat tai jopa joissakin tilanteissa estävät puheterapiaa tarvitsevan ihmisen ja hänen läheistensä tarpeita vastaavan kuntoutuksen.

- Palvelupolkuja ei ole kuvattu selkeästi ja eri toimialojen (terveys-, opetus- ja sosiaalitoimi ja varhaiskasvatus) välinen yhteistyö on sattumanvaraista.
- Ostopalveluna toteutetussa puheterapiassa maksavat tahot ja kuntoutuksesta vastaavat tahot määrittelevät kuntoutuksen toteutustapoja ja kuntoutuksen kestoja. Puheterapeutti ei tästä johtuen aina voi toteuttaa kuntoutusta tukea tarvitsevan ihmisen ja hänen läheistensä tarpeita parhaiten vastaavalla tavalla.
- Puheterapeutin asiakkaaksi nähdään edelleen kapeasti pelkäämistään henkilö, jolla on pulmia puheessa, vuorovaikutuksessa, kommunikoinnissa, kielenkehityksessä, äänentuotossa tai syömisessä ja nielemisessä. Tukea tarvitsevan ihmisen läheisiä ei pidetä asiakkaana eikä heidän kanssaan tehtävää yhteistyötä esimerkiksi tilastoida.

2. Organisaatioiden käytänteiden haasteet

- Puheterapeutin työnkuva joissakin organisaatioissa rajaa yhteisöllisen puheterapian toteuttamista ja yhteistyön tekemistä eri toimialojen (terveys-, opetus- ja sosiaalitoimi ja varhaiskasvatus) kesken.
- Organisaation toimintakulttuuri voi vaikeuttaa yhteistyön toteuttamista esimerkiksi siten, että puheterapeutti tapaa asiakasta totuttuun tapaan kahdestaan, vaikka asiakkaan tarpeen mukaista olisi toteuttaa kuntoutusta suoraan arjen osallistumisen tilanteissa esim. varhaiskasvatuksen tai päivätoiminnan ryhmässä.
- Organisaatiot kohdistavat puheterapeuttien työpanoksen pääasiassa alle kouluikäisten lasten puhehäiriöiden korjaavaan kuntoutukseen. Ennaltaehkäisevään kuntoutukseen ja yhteisölliseen kuntoutukseen ei kohdisteta riittävästi resursseja, vaikka se olisi myös taloudellisesti kannattavaa ja vähentäisi korjaavan kuntoutuksen tarvetta.

3. Ammattilaisten käytänteiden haasteet

- Totuttuja työkäytänteitä on hankalaa muuttaa työpaineen alla. Yhteisöllistä kuntoutusta tai sen erilaisia toimintatapoja ei näin ollen aina hyödynnetä joustavasti tukea tarvitsevan ihmisen ja hänen läheistensä tarpeiden mukaan.
- Kuntoutuksen toteutustapoja ja tukea tarvitsevan ihmisen läheisten kanssa tehtävää yhteistyötä ja ohjausta ei aina kirjata kuntoutussuositukseen siten, että siinä huomioidaan tukea tarvitsevan ihmisen ja hänen läheistensä tarpeet.
- Osa ammattilaisista kokee yhteisöllisen työotteen haastavaksi.

Ratkaisuehdotukset yhteisöllisen puheterapian haasteisiin

1. Järjestelmä

- Kuntoutusjärjestelmä, lainsäädäntö ja lakien tulkinta mahdollistavat puheterapeutin joustavan ja asiakaslähtöisen toiminnan.
- Kuntoutusjärjestelmään on luotu käytänteet toimialojen yli ulottuvaan moniammatilliseen yhteistyöhön.

- Palvelupolut on kuvattu selkeästi.
- Nimetty henkilö koordinoi palvelujärjestelmässä palveluita yli toimialojen ja on asiakkaan yhteyshenkilö.
- Puheterapeutin asiakkaita ovat sekä kommunikoinnissa tukea tarvitsevat henkilöt että kaikki heidän kuntoutuksensa ja kommunikoinnin onnistumisensa kannalta olennaiset läheiset, kuten perheenjäseneet ja yhteisöissä työskentelevät ammattilaiset.
- Kuntoutus toteutuu kolmikehäisenä mallina: 1. ennaltaehkäisevät, matalan kynnyksen palvelut, 2. tehostetut palvelut ja 3. erityispalvelut. Puheterapiaa tarvitseva ihminen ja hänen läheisensä saavat yksilöllisiin tarpeisiinsa vastaavaa ohjausta jokaisella kehällä.
- Joustavat, tukea tarvitsevan ihmisen ja hänen läheistensä tarpeisiin vastaavat palvelut ovat aidosti mahdollisia palvelujärjestelmässä ja myös yhteisöllinen kuntoutus on kirjattu maksavan tahon päätökseen.
- Kuntoutusta on mahdollista toteuttaa yksittäisen tukea tarvitsevan ihmisen kanssa kahden kesken, tukea tarvitsevan ihmisen ja hänen läheistensä kanssa yhdessä tai ainoastaan läheisten kanssa. Tavoitteena on, että läheiset osaavat tukea ihmistä puheterapiatapaamisten ulkopuolella, hänen omassa arjessaan.

2. Organisaatioiden käytänteet

- Toimintakulttuuri on asiakaslähtöinen. Toimintatavat valitaan sen mukaan, mitä juuri kyseinen asiakas tarvitsee.
Esimerkki 1: Puheterapeutti on pääsääntöisesti mukana asiakkaan arjen toimintaympäristössä esim. varhaiskasvatuksen tai päivätoiminnan ryhmätilanteessa.
Esimerkki 2: Tukea tarvitseva ihminen tapaa puheterapeuttia kahden kesken sekä erilaisissa osallistumisen ja arjen toiminnan tilanteissa. Läheiset saavat ohjausta tarvitsemallaan tavalla.
- Kuntouttajilla on mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä joustavasti tukea tarvitsevan ihmisen läheisten kanssa siten, että toimintatavat ovat aidosti asiakkaan edun, tarpeen ja toimintakyvyn mukaisia, niistä on sovittu selkeästi yhdessä ja kaikkia osapuolia on kuultu.
Esimerkki 1: Kuntouttaja keskustelee opettajan ja avustajan kanssa siitä, miten he voisivat toimia ryhmätilanteessa lapsen osallistumista edistävällä tavalla. Keskustelussa lapsi ei ole itse mukana, jos mukana olo ei ole hänen etunsa ja tarpeensa mukaista.
Esimerkki 2: Kuntouttaja keskustelee erityislastentarhanopettajan kanssa varhaiskasvatuksen aamupiirin toiminnasta ja miettii yhdessä, millä tavalla lapsi voi osallistua aktiivisesti aamupiirin toimintaan. Keskustelu käydään aamupiirin jälkeen ilman vanhempia, koska he ovat näin itse toimineet ja tämä palvelee lasta ja muita asianosaisia.
- Kaikki toimintakäytänteet ovat joustavia siten, että niitä voidaan muuttaa kuntoutuksen edetessä ketterästi, asianosaisten kanssa neuvotellen ja avoimesti perustellen.
- Puheterapeuttiресурssia ei suunnata ainoastaan korjaavaan kuntoutukseen, vaan myös yhteisölliseen, ennaltaehkäisevään työhön. Organisaatioissa luodaan uudenlaisia työnkuvia kuntoutukseen ja toimintaan.

3. Ammattilaisten käytänteet

- Kommunikoinnissa tukea tarvitsevan ihmisen tarpeet, arjen eri tilanteet ja muuttuvat toimintaympäristöt huomioidaan kuntoutuksen tavoitteita sovittaessa. Henkilö itse ja hänen läheisensä osallistuvat kuntoutuksen tavoitteiden määrittämiseen. Myös läheiset asettavat itseään koskevia tavoitteita.

- Puheterapeutti tuntee yhteisöllisen kuntoutuksen erilaiset lähestymistavat ja niiden teoriaperustan. Hänellä on mahdollisuus soveltaa kuntoutus- ja ohjausmenetelmiä sekä yhteistyön tekemisen tapoja joustavasti ja voimavara- ja asiakaslähtöisesti.
- Joustavat, tukea tarvitsevan ihmisen ja hänen läheistensä tarpeisiin vastaavat toteutustavat on kirjattu kuntouttavien puheterapeuttien suosituksiin, kuntoutussuunnitelmaan ja kuntoutuksen käytäntöjä linjaaviin yleisiin suosituksiin.

Kannanoton ovat laatineet Kehitysvammaliiton Tikoteekin puheterapeutit Kaisa Martikainen, Kaisa Laine ja Katja Burakoff, Turun yliopiston logopedian yliopisto-opettaja, puheterapeutti Pia Lindevall, Aivoliiton puheterapeutti Hannele Merikoski, Hyvinkään kaupungin yhteisöllisen toiminnan puheterapeutti Taina Olkinuora ja Kehitysvammaliiton verkkopalveluyksikkö Papunetin suunnittelija Raisa Rintamäki.

Kirjallisuutta:

Bruce, S. M., & Bashinski, S. M. (2017). The Trifocus Framework and Interprofessional Collaborative Practice in Severe Disabilities. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 26(2), 162–180. https://doi.org/10.1044/2016_AJSLP-15-0063

Chu, C. H., Sorin-Peters, R., Sidani, S., De La Huerta, B., & McGilton, K. S. (2018). An Interprofessional Communication Training Program to Improve Nurses' Ability to Communicate With Stroke Patients With Communication Disorders. *Rehabilitation Nursing Journal*, 43(6), E25. <https://doi.org/10.1097/rnj.0000000000000041>

Ciccone, N., Hennessey, N., & Stokes, S. F. (2012). Community-based early intervention for language delay: A preliminary investigation. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 47(4), 467–470. <https://doi.org/10.1111/j.1460-6984.2012.00149.x>

Cleary, P., & McFadden, S. (2001). Helping children with communication difficulties in the classroom. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 36 Suppl, 31–34. <https://doi.org/10.3109/13682820109177854>

Cooper-Duffy, K., & Eaker, K. (2017). Effective Team Practices: Interprofessional Contributions to Communication Issues With a Parent's Perspective. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 26(2), 181–192. https://doi.org/10.1044/2016_AJSLP-15-0069

Coufal, K. L., & Woods, J. J. (2018). Interprofessional Collaborative Practice in Early Intervention. *Pediatric Clinics of North America*, 65(1), 143–155. <https://doi.org/10.1016/j.pcl.2017.08.027>

Ebbels, S. H., McCartney, E., Slonims, V., Dockrell, J. E., & Norbury, C. F. (2019). Evidence-based pathways to intervention for children with language disorders. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 54(1), 3–19. <https://doi.org/10.1111/1460-6984.12387>

Heidlage, J. K., Cunningham, J. E., Kaiser, A. P., Trivette, C. M., Barton, E. E., Frey, J. R., & Roberts, M. Y. (2020). The effects of parent-implemented language interventions on child linguistic outcomes: A meta-analysis. *Early Childhood Research Quarterly*, 50, 6–23. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2018.12.006>

- Klatte, I. S., Lyons, R., Davies, K., Harding, S., Marshall, J., McKean, C., & Roulstone, S. (2020). Collaboration between parents and SLTs produces optimal outcomes for children attending speech and language therapy: Gathering the evidence. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 55(4), 618–628. <https://doi.org/10.1111/1460-6984.12538>
- McGilton, K. S., Sorin-Peters, R., Rochon, E., Boscart, V., Fox, M., Chu, C. H., Stewart, S. C., & Sidani, S. (2018). The effects of an interprofessional patient-centered communication intervention for patients with communication disorders. *Applied Nursing Research: ANR*, 39, 189–194. <https://doi.org/10.1016/j.apnr.2017.11.017>
- Ogletree, B. T. (2017). Addressing the Communication and Other Needs of Persons With Severe Disabilities Through Engaged Interprofessional Teams: Introduction to a Clinical Forum. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 26(2), 157–161. https://doi.org/10.1044/2017_AJSLP-15-0064
- Phoenix, M., Dix, L., DeCola, C., Eisen, I., & Campbell, W. (2021). Health professional-educator collaboration in the delivery of school-based tiered support services: A qualitative case study. *Child: Care, Health and Development*. <https://doi.org/10.1111/cch.12849>
- Roberts, M. Y., & Kaiser, A. P. (2018). *The Effectiveness of Parent-Implemented Language Interventions: A Meta-Analysis* (Rockville, MD) [Research-article]. ASHA Wire; American Speech-Language-Hearing Association. <https://pubs.asha.org/doi/pdf/10.1044/1058-0360%282011/10-0055%29>
- Smith, V. K., & Dillenbeck, A. (2006). Developing and implementing early intervention plans for children with autism spectrum disorders. *Seminars in Speech and Language*, 27(1), 10–20. <https://doi.org/10.1055/s-2006-932435>
- Stahmer, A. C., Brookman-Fraze, L., Lee, E., Searcy, K., & Reed, S. (2011). Parent and Multidisciplinary Provider Perspectives on Earliest Intervention for Children at Risk for Autism Spectrum Disorders. *Infants and Young Children*, 24(4), 344–363. <https://doi.org/10.1097/iyc.0b013e31822cf700>
- Strasser, D. C., Falconer, J. A., Herrin, J. S., Bowen, S. E., Stevens, A. B., & Uomoto, J. (2005). Team functioning and patient outcomes in stroke rehabilitation. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 86(3), 403–409. <https://doi.org/10.1016/j.apmr.2004.04.046>
- Wiseman-Hakes, C., Ryu, H., Lightfoot, D., Kukreja, G., Colantonio, A., & Matheson, F. I. (2020). Examining the Efficacy of Communication Partner Training for Improving Communication Interactions and Outcomes for Individuals With Traumatic Brain Injury: A Systematic Review. *Archives of Rehabilitation Research and Clinical Translation*, 2(1), 100036. <https://doi.org/10.1016/j.arrct.2019.100036>